کاندید اکادمیسین سیستانی ۲۰۲۱/۱۰/۲۵

چرا شاه امان الله از جنگ با بچهٔ سقو منصرف و از کشورخارج شد؟

پیام شاه از بمبئی به مردم افغانستان

برخی اشخاص نا آگاه از جامعه شناسی شخصیت امان الله خان این سوال را مطرح میکنند که شاه امان الله چرا با بچهٔ سقو نجنگید و از کشور فرار کرد؟ حتی رییس جمهور غنی که خود را از روهروان شاه امان الله میشمرد ودست به احیاء مجدد قصر ها وعمرانات عصر امانی در دارالامان وپغمان زد و وبا تعمیر مجدد آنها میخواست بمردم قندهار نشان بدهد که فصل ناتمام برنامه های اجتماعی امان الله خان را به اتمام میرساند،در آخرین روزهای حکومتداری خود برشاه امان الله زبان به انتقاد طعن آمیز گشود وگفت که او وطن را گذاشت وفرار کرد ومن کسی نیستم که وطن را رها وفرارکنم، اما دو روز بعد عرصه سیاست چنان براو تنگ شد که با چپلک مجبوربه فرار از وطن گردید!

درباره شاه امان الله میتوان گفت که او عاشق مردم بود نه عاشق قدرت . او مدت ده سال بدون هیچگونه کمک مالی خارجی وبدون حضور بادارانه یک قدرت خارجی برافغانستان حکومت کرد و علاوه بربدست آوردن استقلال، نخستین قانون اساسی را مطابق معیارهای عالی تساوی حقوق انسانهادر کشور تدوین وتصویب کرد و درتمام عرصه های دیگر دولتمداری قوانینی وضع وبه تطبیق آن پرداخت که اگر ارتجاع و استعمار مانع تحقق آن قوانین وبرنامه های اصلاحی واجتماعی او نمیشد وفرصت می یافت که آ« برنامه هاعملی شوند، بدون تردیدامروز افغانستان در زمره کشورهای متمدن منطقه قرار می‌داشت. « امان‌الله خان بدون شک آغازگر فصل نو تجددخواهی در تاریخ افغانستان است.» توصیه او بملت این بود: «علم بیاموزید که یک ملت بی علم هیچوقت استقلال ندارد!»

امان الله از بسی جهات با اشرف غنی قابل مقایسه نیست، اشرف غنی عاشق قدرت بود وبرای حفظ این قدرت حاضر بود روزانه صد ها تن از نیروهای امنیتی ودفاعی کشور را قربانی بدهد مگر ریاست یک نظام غرق در فساد را نگهدارد.او باری اعتراف نمود که تلفات نیروهای دفاعی وامنیتی کشور درسال ۲۰۱۸به ۴۵ هزار سرباز رسیده است.امان امان الله خان در جنگ با بچهٔ سقو حاضر نبود، بیست نفر کشته شود.[درهمین نوشته براین خصوصیت شاه امان الله مکث خواهدشد]

شاه امان الله خان صرف یک ماه را باشورشیان شینوار به مذاکره ورسیدن به صلح سپری کرد و دو هفته را بدفع بچهٔ سقو پرداخت و وقتی دریافت که شورش شینوار و بغاوت بچه سقو براثر خیانت برخی از رجال بلند پایهٔ دولتی در همدستی با روحانیت متنفذ با خودش آغاز شده و بزودی خاموش نمیگردد، از سلطنت استعفی کرد(۱۴

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

جنوری ۱۹۲۹) و بجای خود سردارعنایت الله خان را جانشین ساخت. اوفکر میکرد که با استعفای خودش وجانشین کردن برادرش دیگر برای روحانیون وسران شورشی بهانه ای برای ادامه بغاوت باقی نخواهد ماند وجنگ خاتمه می یابد، ولی از آنجا که دست استعمار انگلیس از آستین روحانیون برضد او دراز شده بود، تا زمانی که او را از کشور نابود نمیکرد دست بردار او نبود.

شاه‌امان‌الله پس از استعفا به قندهار رفت،مردم قندهار بعد از وصول شاه بدور او جمع شدند و حمایت خود را با جان و مال از رهبری و پادشاهی او اعلام داشتند و او را مجبور کردند تا بسوی کابل برای استرداد تاج و تخت حرکت کند.

پوهاند حبیبی در میان دانشمندان تاریخ افغانستان از جمله نامدارترین و سرشناس ترین دانشمندان افغان است که

عادت نداشت قلمش را در وصف شاهان و حکمرانانی بکار اندازد که مصدر خدمتی برای جامعه و کشور خود نشده اند. پدر کلان حبیبی مولوی عبدالرحیم آخند زاده نام از کشته گان دست امیر عبدالرحمن خان بود و بنابرین مرحوم حبیبی با حکومت محمد زائی در افغانستان میانه خوبی نداشت و با نیش قلمش تا آنجاکه برایش ممکن بود، به اذیت و آزار و افشاگری اعمال سرداران محمد زائی و بارکزائی پرداخته است، معهذا چون دانشمند با صلاحیت وحق گویی بود، آنجایی که پای صحبت از شاه امان الله و کارنامه های دوران او به میان آمده، در پهلوی آنکه انتقاد ات همکاران و معاصران دوره امانی را بیان میدارد، چشمدیدها و باور های خود را از شاه امان الله بدینگونه بر می شمارد :

در بهار ۱۳۰۸ ش ده‌هزار لشکر قومی قندهاری و هزاره تحت قیادت شاه امان‌الله‌خان بسوی کابل حرکت نمود. سپاه زابل و مقر را عبور کرد و بسوی غزنی پیش آمد. در مسیر راه بنا بردسایس انگلیس بوسیله برخی عناصر مشکوک و روحانی نمایان داخلی به غرض‌انگیزش و آویزش قبایل درانی و غلجائی بیست تن از طلایه‌داران کشاف فراهی‌درانی در منطقه سکونت غلجائیان کشته شده و نعش‌های پاره‌شده کشته‌گان را بر پایه‌های کج شده تلفون انداخته بودند و بر کاغذی با خط بد ملایی نوشته بودند: «این مهمانی از جانب اقوام غلجائی برای درانیان و شاه امان‌الله است.»

شاه با مشاهده این وضع اسفناک و فجیع، لشکریان را بدور خود خواند و گفت : « اکنون ثابت شد که دشمنان میخواهند در بین قبایل ما فساد و جنگ اندازند تا ما با دست خود یکدیگر را بکشیم و مسبب این عمل ناجایز من خواهم بود که برای باز گرفتن تخت و تاج، کشت و خونریزی روی خواهد داد. پس ای مردم عزیز من! بیقین بدانید که من این مناظر دل‌شکن جنگ داخلی و قبیلوی را تحمل کرده نمیتوانم. و نمی‌خواهم شما برای بازگشت تخت و تاج من به چنین کارها دست یازید. پس باید من از میان شما بروم تا موجب چنین کشتار و خونریزی نباشم.

شما ملت عزیزم، زنده و افغانستان باقی خواهد ماند، ولی روسیاهی ابدی و مسئولیت این هنگامه ناشایست بنام من ثبت میشود. در حالیکه من از روز اول شاهی خود تعهد سپرده بودم، که برای حفظ استقلال و تمامیت مملکت و سعادت و وحدت شما مردم افغانستان کار کنم.

ببینید! علت بدبختی مردم ما در دوره‌های سابق تاریخ این بود که شهزادگان برای بدست آوردن مقام شاهی با همدیگر جنگ‌ها داشته‌اند و در این بین شما مردم را با یکدیگر بجنگ و دشمنی‌ها و عداوت‌های قبیلوی برانگیخته‌اند. من میخواستم دوره شاهی من چنین نباشد و بجای اینکه مردم را به جنگ یک دیگر سوق دهم، باید منادی دوستی و وحدت و سعادت و اخوت تمام مردم افغانستان باشم. چون اکنون می‌بینم که شما بجنگ داخلی

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

قبیلوی گرفتار می‌آئید، اینک من میخواهم میدان را به مردم خود افغانستان اعم از موافقان و مخالفان خود، بگذارم. شما با همدیگر جور بیایید. من مسئولیت جنگ خانگی شما را برای باز ستانی تخت شاهی بدوش خود گرفته نمیتوانم.

یک او درزاده من درپاره چناررسیده (منظورنادرخان است) و دیگر برادر روحانی من در همین جا نشسته و جنگ خانگی را در میدهند (منظور شاه نورالمشایخ است) ولی من مرد این کار نیستم و توصیه من بشما این است که با همدیگر کنار بیایید، اتفاق کنید، استقلال خود را نگهدارید، و وطن خود را بدشمنان خارجی مسپارید! من فردی از شما هستم، اگر شما سعادت‌مندید، عین سعادت و مسرت منست. ولی اگر اینچنین بخاک و خون بغلتید، موجب بدبختی و ملال دایمی من خواهد بود. سپس شاه نیکدل و حساس و خیرخواه و مردم‌دوست این دو بیت واقف

لاهوری را اشک ریزان خواند : وطن !

جنگ تو صلح و صلح تو جنگ است

من بقربانت این‌چه نیرنگ است

میـروم تا تـو نشنـوی نا مم

اگر از نام من ترا ننگ است ؟

و بعد گفت : فی‌امان‌الله.»(جنبش مشروطیت درافغانستان، چاپ دوم، ص ۲۳٦-۲۳۷)

مرحوم حبیبی در مورد آن شاه ترقي خواه و روشنفکر و وطن دوست صادقانه شهادت میدهد که مردم بسیار به او ارادت و باور داشتند و میخواستند شاهی را بدو باز گردانند، اما شاه که نمیخواست بخاطر بدست آوردن قدرت خون ملتش را بریزد با روبرو شدن آن حادثه دلخراش، واپس به قندهار برگشت و از آنجا راهی دیار غربت شد تا مرگ هموطنان خود را نبیند.

بقول داکتر عبدالرحمن زمانی« اعلامیهٔ غازی امان الله خان که بعد از ترک وطن در بمبئی به مطبوعات داده شد، نیز گفتار استاد حبیبی را تأئید میکند. نکات عمدهٔ این اعلامیه که در ضمیمهٔ اول راپورجگرن ویکمن، مامور وظایف خاص انگلیس ها آمده است قرار ذیل می باشد:

اعلامیه غازی امان الله خان از بمبئی:

«شنیده ام که مردم تصور میکنند من در نتیجهٔ شکست قوای قندهار و پیروزی قوای بچهٔ سقاو کشور را ترک گفته ام، بنابر آن لازم میدانم بصورت مختصر اعلام کنم که چنین شکستی بر قوای من تحمیل نشده است. با وجود جنگ شدید در غزنی ما هیچ وقت شکست نخورده ایم، علت برگشت من به قندهار، آرزوی من برای جلوگیری از خونریزی بین اقوام افغان درانی و غلجی بود. به مجردیکه من درک کردم بعضی اقوام مثل انډر، بخش های از تره کی ها و توخی ها مخالفت شانرا با من آغاز میکنند، من خودم عقب نشینی نموده و جنگ بیشتر را به اساس اصل صلح و دوستی که من همیشه از مدت ها قبل گرامی داشته ام، متوقف ساختم. «من هیچگاهی برای منفعت شخصی ام تمایلی به نا بودی و بر بادی ملت من نداشته و ندارم.»(داکتر عبدالرحمن زمانی،بازنگری دورهٔ امانی وتوطئه های انگلیس،چاپ ۲۰۱۳، ص٤٥٩-٤٥٨)

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

لیون بی پولادا نویسنده امریکائی،دربارۀ امان الله خان میگوید: «برخلاف آن‌هایی که گمان می‌کنند امیرامان الله آدم ترسو بود، باید گفت که امان‌الله خان آدم شجاع و نترسی بود. او حتی در جرگه و نشست آن‌هایی که علیه او شورش کرده و با سیاست‌های او مخالف بودند بی‌باکانه حاضر می‌شد و به ایراد سخنرانی می‌پرداخت، در حالی که بیم آن می‌رفت که آنها امیر را هدف قرار بدهند....فلسفه سیاست او، تا حد ممکن عدم به کارگیری خشونت در مقابل شهروندان کشور خودش بود، سیاستی که به هیچ وجه با سیاست جدش، امیر عبدالرحمن خان همخوانی نداشت. امان‌الله خان را می‌توان بدون شک آغازگر فصل نو و تجددخواهی در تاریخ افغانستان دانست. گام‌های را که او برداشت، در صورتی که عملی می‌شد، ساختارهای سیاسی و اجتماعی افغانستان را دگرگون ساخته، افغانستان را امروز در زمره ملت‌های با افتخار و متمدن منطقه قرار می‌داد.»(لیون بی پولادا،فصل ناتمام،ترجمه: مجیب‌الرحمن اتل، راه مدنیت، اسد ۱۳۹۸)

آدمک، محقق وافغانستان شناس معروف امریکائی در باره امان الله خان نوشته است: «امان الله (۱۹۱۹-۱۹۲۹) بحیث قهرمان ملی افغانستان شناخته شد. خاصتاً هنگامیکه موفقانه امپراطوری بریتانیا را شکست داد. و آزادی مطلق افغانستان را بدست آورد و به جهان برسمیت شناخته شد.»[لودویک آدمک،افغانستان در نیمه اول قرن بیستم، ترجمه پوهاند محمدفاضل صاحب زاده، چاپ دوم، پشاور،۱۳۷۷،ص۱۹۶]

در ماه اگست سال ۲۰۱۴، نام امان الله خان به عنوان کسی که استقلال کشور خود را از استعمار انگلیس بدست آورده بود،در لیست صد تن سیاست مدار برجسته دنیا بعد از جنگ جهانی اول (۱۹۱۸) تااگست ۲۰۱۴ میلادی نیز ثبت شد.(والستریت جورنال، اول اگست ۲۰۱۴)» [رک:داکتر زیرکیار،له امیر عبدالرحمن تر اشرف غنی۲۰۱۵]

از آنچه گفته آمدیم بروشنی معلوم میشود که شاه امان شخص رؤوف ومهربان ودلسوز بود وتحمل دیدن کشت وکشتار اتباع خودرا بخاطرکسب قدرت وسلطنت نداشت. از نفاق وتبعیض و جنگ های قومی نفرت داشت و میخواست مردم افغانستان در تحت زعامت اوبرادروار زندگی کنند و نیروی خود را در دفاع از استقلال و ترقی کشور بکار ببرند، نه در راه حذف یک دیگر خود. شاه واقعاً دیوانه وارعاشق مردم و ترقی کشور بود ونمی خواست برای حفظ سلطنت اومردم خون همدیگر را بریزند.

پایان

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ